

Weidevogelbescherming en onderzoek Kieviten gebied Piroc 2003.

Ben Jacobs

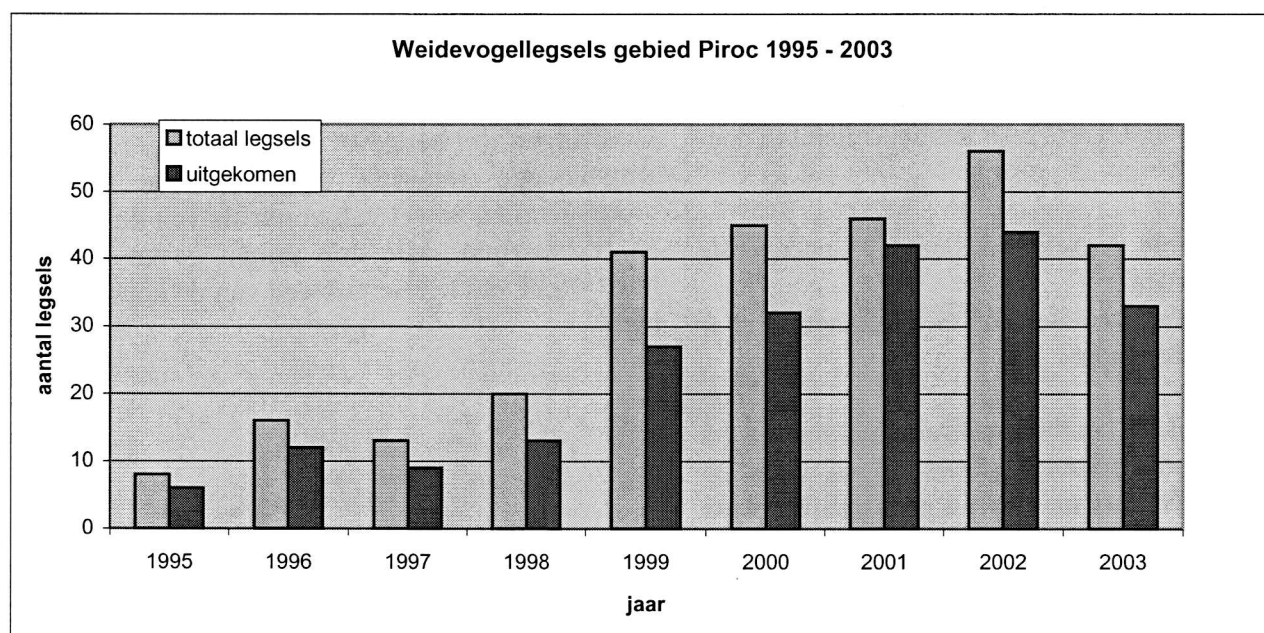
Vrijwillige weidevogelbescherming biedt de mogelijkheid om samen met de boer de nesten van weidevogels in het voorjaar op te sporen en te markeren zodat de boer ze zonder veel moeite bij de werkzaamheden kan zien en kan sparen. Tevens is er gekeken naar individuele herkenning van Kieviten.

Inleiding

Door de als maar toenemende mechanisatie in de landbouw wordt het voor weidevogels steeds moeilijker om succesvol legfels en jongen voort te brengen en zodoende de populaties in stand te houden. Vrijwillige weidevogelbescherming biedt een mogelijkheid om dit probleem enigszins te ondervangen. Daartoe worden in overleg met de boer de nesten van weidevogels in het voorjaar opgespoord en gemarkeerd zodat de boer ze zonder veel moeite bij de werkzaamheden kan zien en kan sparen. Dat laatste kan: door om de nesten heen te werken; de machine zo mogelijk bij het nest even op te tillen; de nesten te verplaatsen.

men met Guus Nas en Janus Eliens aan weidevogelbescherming gedaan. Het gebied is ca. 40 hectare groot en is van half grasland half bouwland in 1995 veranderd in nagenoeg geheel bouwland nu.

In 1995 begonnen we met 8 kievitsnesten en dit aantal is inmiddels opgelopen tot zo'n 50 nesten totaal, voornamelijk van de Kievit. Incidenteel worden nesten aangetroffen van Patrijs, Roodborsttapuit, Kleine Plevier, Scholekster en Wilde Eend. De grote toename van het aantal legfels (zie figuur 1) is waarschijnlijk deels toe te schrijven aan de beschermingsactiviteiten maar ook door immigratie van weidevogels naar dit gebied, door verloren gegane nestgelegenheden op het vliegveld en door de stadsuitbreiding in het gebied Meerhoven.

Figuur: 1. Weidevogellegfels in het gebied Piroc van 1995 t/m 2003. Bijzonder zijn de jaren 2001 en 2003 door respectievelijk de MKZ-crisis en een extreem droog voorjaar. Het laatste is vermoedelijk de reden voor de teruggang van het aantal gevonden legfels in 2003.

Inmiddels hebben we een stabiele populatie van zo'n 50 nesten. Het gebied wordt rondom ingesloten door niet weidevogelgebieden waardoor het zeer geschikt is om onderzoek te doen naar de populatie van b.v. de Kievit, omdat deze geen uitwijkmogelijkheden heeft naar aangrenzende percelen. Helaas is het wel zo dat in de nabije toekomst dit gebied als landbouwgebied verloren gaat omdat de bestemming industrieterrein is en daarmee de weidevogels hier ook definitief zullen verdwijnen.

Als je nu de gevonden en uitgekomen legfels door de jaren heen analyseert dan blijkt dat vanaf 2001 er een toename is van uitgekomen legfels in de maand juni, terwijl dat in de jaren daarvoor niet of nauwelijks het geval was. Dit maakte mij nieuwsgierig en ik vroeg me af of dat iets met de MKZ-crisis in 2001 van doen had of dat er andere oorzaken voor waren. Tijdens die MKZ-crisis gedurende bijna het gehele voorjaar mocht er niemand het land op en was er dus voor de vogels een periode van buitengewone rust. Gezien het feit dat het late legselfenomeen zich in 2002 en 2003 herhaalde doet vermoeden dat de MKZ-crisis in 2001 misschien de aanleiding maar niet de blijvende oorzaak was. Dus werd het tijd voor een onderzoek naar het wie en waarom. Er bestaan een aantal mogelijkheden waarom in de laatste drie jaren de Kieviten nog legfels produceren die uitkomen in de maand juni n.l.:

1. vervolglegfels van eerder mislukte legfels
2. tweede legfels van eerder succesvolle paartjes
3. nieuwe Kieviten die vrijgekomen territoria innemen.

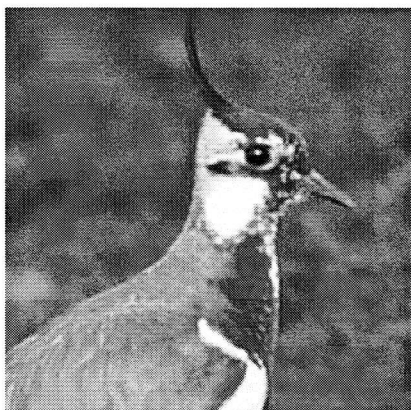
De belangrijkste landbouwactiviteiten vonden op de betreffende percelen plaats op of voor 25 april. Het lijkt dus niet zo waarschijnlijk dat de daarop volgende rustperiode de late nestactiviteit heeft veroorzaakt, te meer daar deze late nesten gevonden werden op zes verschillende percelen. Als we de bovenstaande vragen willen beantwoorden is het noodzakelijk dat we de Kieviten individueel kunnen herkennen om zo te weten te

komen of ze al eerder in dat jaar een legfel hadden of dat ze nieuw in het gebied zijn.

Individuele herkenning Kieviten.

Om Kieviten individueel te herkennen bestaan er enkele mogelijkheden. Op de eerste plaats kunnen we ze (kleur)ringen. Daartoe moeten ze eenmalig worden gevangen, b.v. met vangkooien die op het nest geplaatst worden, waarna ze van op afstand herkenbare kleurringen worden voorzien (W. Bil e.a. den Dulf (Fr.) 2003). Ook is het mogelijk ze te herkennen aan het verenkleed. Dit geldt dan voornamelijk voor de vrouwtjes. Frans Huijbers heeft daar reeds ervaring mee opgedaan door het borstverenpatroon van vrouwtjes te schetsen en op die manier individuen te herkennen. Ook bij meer professionele onderzoeken wordt die methode toegepast (Byrkjedal e.a. 1997 Noorwegen). Hierdoor aangemoedigd heb ik gekozen voor de fotografie met behulp van een digitale camera en een telescoop, een nieuwe vorm van vogelfotografie ook wel digiscoping genoemd. Met deze methode maakt men weliswaar nog niet de haarscherpste foto's maar kan het verenpatroon toch redelijk worden vastgelegd op afstanden van 100 meter en meer. Dit heeft het enorme voordeel dat de vogels niet verstoord worden wat duidelijk wel het geval is bij de vangmethode. Nadeel is wel dat herkenbaarheid geen 100 % zekerheid verschaft, waar dit bij kleurringen wel het geval is.

Bijgevoegde fotoserie laat hetzelfde Kievitvrouwtje zien, zowel van voren als van de linker- en rechterzijde. Alle drie samen geven ze een goed beeld van het verenkleed van de kop, kin en borst.

Kievitvrouwtje: opnames d.m.v. digiscoping (Leica-set) in het onderzoeksgebied. Vrouwtje van nest nr. 14 de afstand was in dit geval ca. 50 meter. De opnames dateren van 02-05-2003.

Foto's: Ben Jacobs.

Met zulke opnames is herkenning in het veld in een later stadium goed mogelijk. Op deze wijze zijn we aan de slag gegaan met het onderzoek naar het wie en waarom van late legsel.

Resultaten.

In het proefgebied hebben we in 2003 in totaal 41 kievitlegsels gevonden. Van die 41 kwamen er 11 uit in de maand juni en vallen daarmee in de categorie late legsel. Ook werden er in diezelfde periode nog 3 andere legsel gevonden die echter alle drie verlaten werden. In totaal kwamen er 32 legsel uit. Twee legsel werden geraapt door een eierapper en 7 nesten werden verlaten, waarvan twee nadat ze gedeeltelijk gepredeerd waren. Dit laatste geschiedde waarschijnlijk door Zwarte Kraaien die met zo'n 20 stuks veelvuldig in het gebied aanwezig waren. Mogelijk is die predatie ook geïnitieerd door landbouwactiviteiten omdat daags ervoor mest op het perceel werd uitgereden, hetgeen nestafdekking voor korte tijd noodzakelijk maakte. Op die dag werden 15 legsel beschermd door verplaatsen, waarvan dus twee minder succesvol. Hoewel er wel vaak nieuwe nesten worden gevonden, zo'n 7-8 dagen na het verlaten van een vorig nest, waren in dit geval deze nesten steeds zo ver van de vorige plaats verwijderd dat ze niet op een vervolgletsel duiden. Bewijs is er echter niet omdat er van praktisch alle verlaten nesten geen foto's gemaakt werden van de betreffende vrouwtjes. Zaak is om juist in die gevallen dus wel geschikte foto's te hebben

en dat verlangt een intensievere controle in de komende jaren.

Zeker is dat er onder de 11 late legsel één tweede legsel is. Het vrouwtje van nest nr. 13 en nr. 33 is namelijk hetzelfde zoals blijkt uit gemaakte foto's. Belangrijk daarbij is dat nest 13 is uitgekomen op 1 mei en dat de eileg van nest 33 is begonnen op 25 mei. Op die datum is het vrouwtje normaal nog druk bezig met het begeleiden van haar jongen. We nemen derhalve aan dat de jongen van nest 13 het niet overleefd hebben en dat daarom aan een tweede legsel is begonnen. Verder werden op 3 late nesten alleen maar broedende mannetjes aangetroffen zodat we niet weten welke vrouwtjes daarbij hoorden. Van de resterende 7 nesten werden de vrouwtjes niet eerder in het gebied gezien. We nemen aan dat dit dus nieuwe Kieviten waren die nog niet eerder in het gebied aangetroffen werden. Niet helemaal uit te sluiten is dat sommige hiervan reeds een eerder, verlaten nest in het gebied hadden.

Ook fotografeerde ik op 30 mei een jong, bewaakt door de moeder. Dit vrouwtje was eenduidig van nest 15 dat uitkwam op 3 mei. Omdat het jong alleen was is het waarschijnlijk de enige overlevende van een legsel van drie. Bijgevoegde foto toont dit jong op een leeftijd van 27 dagen precies.

Kievitjong van 27 dagen oud uit nest nr. 15. Vastgesteld aan de hand van het wakende en herkenbare vrouwtje.

Foto: Ben Jacobs

Nestlocaties.

Interessant is het ook om in geval van vervolglegels te weten hoever dat nieuwe nest verwijderd is van het voorgaande. Daartoe is het nodig om de plaats van het nest redelijk nauwkeurig vast te stellen en op een kaart in te tekenen, dan wel de coördinaten te noteren. Die coördinaten zijn vast te stellen met b.v. een zogenaamde GPS. Een apparaatje ter grootte van een mobiele telefoon dat op elk moment de positie weergeeft met behulp van satellieten. De nauwkeurigheid is momenteel circa tien meter en dat laat nog wat te wensen over.

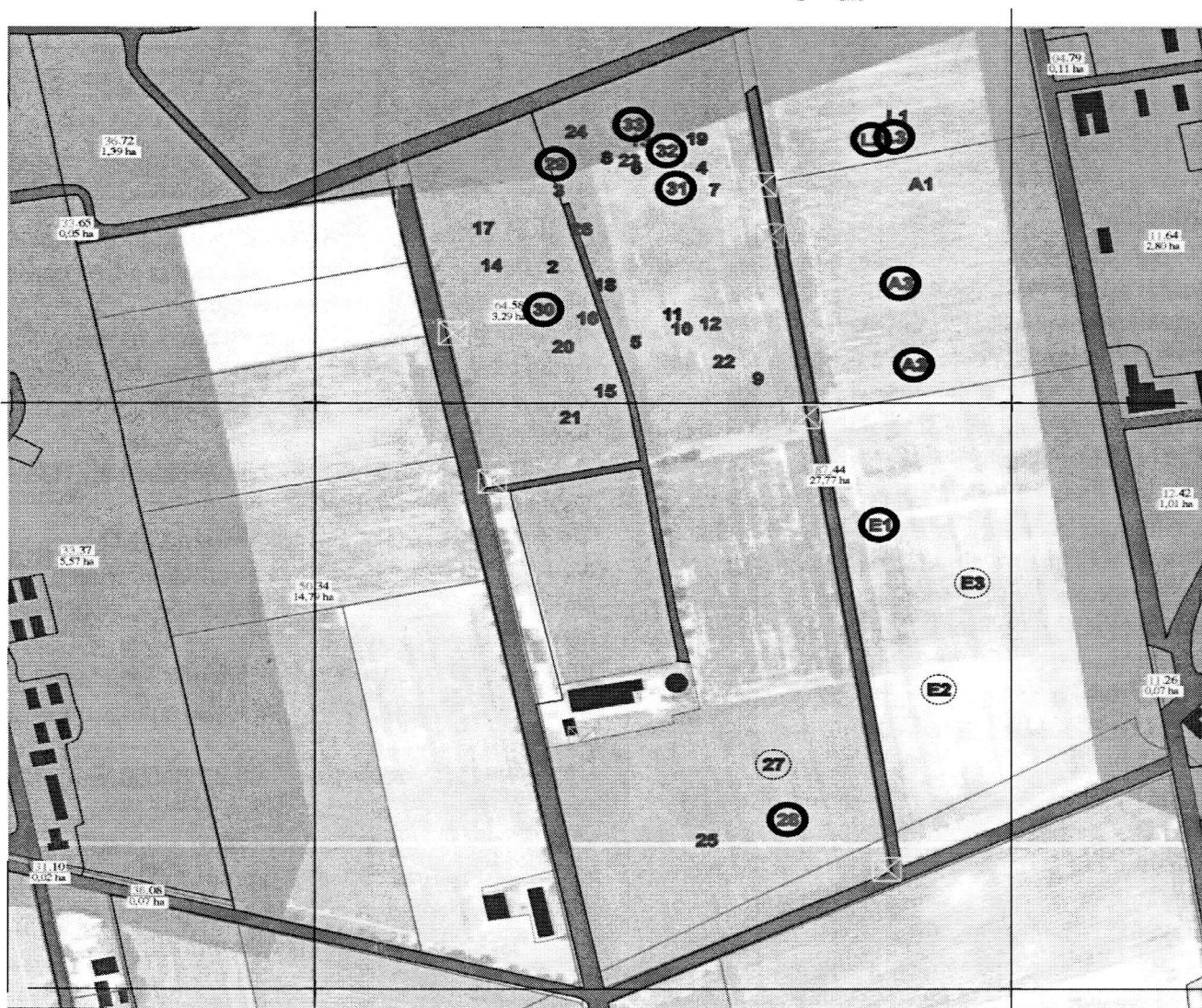
Ook een mogelijkheid is het verrichten van hoekmetingen. Als op je telescoop een gradenverdeling zit is dat al te doen en anders is het mogelijk er op eenvoudige wijze een gradenboog (bouwmarkt) op aan te brengen. Door vanaf twee vaste observatieplaatsen de hoek te meten van b.v. een hoekpunt van een schuur of boerderij naar

het nest (gemarkeerd of met de broedende Kievit erop) en dit op een kaart van het gebied uit te zetten vindt men de nestplaats op enkele meters nauwkeurig. Ook hierbij hoeft men niet naar het nest toe en is er dus van verstoring geen sprake. Op deze wijze is de nestkaart in figuur 4 gerealiseerd. De nummers geven daarbij de precieze positie van de nesten aan. De omcirkelde nummers zijn de late nesten die pas uitkwamen in juni. Heel duidelijk is dat deze nesten zeer verspreid liggen over de diverse percelen in het gebied.

Piroc 2003
Nestkaart versie 7-1-2004

33 = nest laat uit, juni
8 = niet uit
3 = uit

Figuur: 2. Nestkaart 2003 van Kievitlegsels in het gebied Piroc. De omcirkelde nesten zijn late legsels die uitkwamen in juni 2003.

Conclusies.

Het beschreven onderzoek toont aan dat als je maar fanatiek genoeg bent er naast weidevogelbescherming, met toch redelijk eenvoudige middelen (telescoop en digitale camera), heel veel te weten is te komen over het broedgedrag van Kieviten en het succes daarbij. Het is mogelijk na te gaan of en hoe vervolglegsels tot stand komen en het succes van uitgekomen jongen kan worden nagegaan door de herkenbare moeder met haar kroost in de loop der tijd te volgen.

Het jaar 2003 moet worden beschouwd als leerjaar.

Ik moest nog leren te fotograferen en je moet er op tijd bij zijn om ook verloren gegane nesten bij het onderzoek te betrekken. Verder is het erg spannend nu het nieuwe seizoen er aan zit te komen om te zien of vrouwtjes van vorig jaar ook terugkeren in hetzelfde gebied (andere onderzoeken tonen aan dat dit aantal ongeveer 40 % is), of het verenpatroon dan nog hetzelfde is als het vorige jaar en zo ja hoe ver verwijderd ze dan gaan nestelen ten opzichte van hun nest van het vorige jaar.

